

Problemy społeczne współczesnej Kambodży w drugiej dekadzie XXI wieku Problem łamania praw dzieci

Przemysław Chorąży

 <https://orcid.org/0000-0001-5001-5137>

Uniwersytet Łódzki

Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych

e-mail: przemyslaw.chorazy@edu.uni.lodz.pl

Abstrakt

Artykuł prezentuje najważniejsze informacje na temat ludności Kambodży, jej historii od czasów starożytnych do współczesności. Omówiona została obecna sytuacja ekonomiczna i polityczna kraju oraz poruszono kwestię nieprzestrzegania wolności słowa. W szczególności zwrócono uwagę na problematykę związaną z łamaniem praw dzieci. Poddano zatem analizie główne problemy tego azjatyckiego kraju w drugiej dekadzie XXI wieku. Jako cel główny przyjęto odpowiedź na pytanie: jak sytuacja polityczno-ekonomiczna i historia kraju wpływają na sytuację dzieci w Kambodży? Poszczególne rozdziały dotyczą takich problemów społecznych, jak: bieda, brak wolności słowa, prześladowanie przeciwników politycznych przez władzę, prostytucja i handel ludźmi, wliczając w to łamanie praw najmłodszych i stygmatyzację mieszkańców sierocińców.

Słowa kluczowe: Kambodża, seksturystyka, pedofilia, handel ludźmi, prawa dzieci

Social Issues of Modern Cambodia in the 21st Century. The Problem of Violating Children's Rights

Abstract

The article contains the most important information about the population of Cambodia, its history from ancient times to the present day, the political situation including freedom of expression, the economic situation and the issue of violations of children's rights. The main objective of this article is to provide the reader with basic information about Cambodia and to analyse the main problems of this Asian country in the second decade of the 21st century, with a special focus on the violation of children's rights. The aim of the analysis is to answer the question: how does the political-economic situation and the history of the country affect the situation of children in Cambodia.

The main part of the article deals with social problems such as poverty, lack of freedom of expression, persecution of political opponents by the authorities, prostitution and human trafficking, including violations of the rights of the youngest and the stigmatisation of orphanage residents.

Keywords: Cambodia, sex tourism, paedophilia, human trafficking, children's rights

Wstęp

Kambodża jest niedużym krajem, liczącym około 16 milionów ludności, położonym w Azji Południowo-Wschodniej, na Półwyspie Indochińskim. Graniczy z Tajlandią, Wietnamem i Laosem. Pośród tych krajów jest państwem najmniejszym. Zajmuje powierzchnię 181 tys. km², co plasuje ją na 88. miejscu na świecie pod względem wielkości terytorium. Stolicą i największym miastem jest Phnom Penh. Kambodża to kraj dość jednorodny pod względem narodowościowym. Ponad 95% ludności stanowią Khmerzy. Prócz nich możemy znaleźć również mniejszości narodowe – wietnamską, chińską czy ludność pochodzenia tajskiego i laotańskiego. Religią państwową jest buddyzm, jednak napotykamy również wyznawców innych religii, takich jak islam czy chrześcijaństwo. Językiem urzędowym jest należący do rodziny austroazjatyckiej (a więc spokrewniony np. z wietnamskim) język khmerski (Britannica).

Dopiero od końca lat 90. ubiegłego wieku, po ostatecznym rozbiściu sił Czerwonych Khmerów, sytuacja Kambodży się ustabilizowała, co dało temu krajowi możliwość rozwoju gospodarczego i społecznego (Jelonek 267). Nadal jednak obserwujemy tu występowanie szeregu problemów typowych dla krajów słabo rozwiniętych, takich jak ubóstwo czy autorytarne formy rządów. Swoje piętno odcisnęła również trudna historia. Kambodża została, wbrew jej woli, wciągnięta w wojny indochińskie, a po ostatecznym wycofaniu się USA z Indochin w 1975 roku zmagła się z reżimem Czerwonych Khmerów, a potem interwencją wietnamską (lata 1979–1989). Wszystkie te czynniki oddziałują bardzo negatywnie na sytuację społeczną. By usunąć istniejące zaniedbania, potrzeba reform i środków finansowych, których w Kambodży brakuje. Palącym problemem jest sytuacja najmłodszej części ludności. Prawa dzieci w Kambodży są systematycznie łamane. Ubóstwo zmusza je do pracy i szukania środków do życia. Organizacje broniące praw dzieci często donoszą o przypadkach wykonywania przez dzieci zajęć naruszających ich godność, niszczących bezpowrotnie ich dzieciństwo. Nieefektywny rząd nie jest w stanie skutecznie walczyć z tymi problemami, a wręcz czasami próbuje je zatajać. Analiza tego zjawiska zostanie przedstawiona na tle historii, ewolucji sytuacji ekonomicznej i politycznej państwa w XXI wieku.

Tło historyczne

Kambodża jest krajem o długiej i momentami trudnej historii. Archeologowie datują pierwsze odkryte ślady obecności ludzi na tym terenie na około 3000 r. p.n.e. Szacuje się, że około 500 r. p.n.e. tamtejsi mieszkańcy znali już żelazo i umieli wznosić fortyfikacje. Wykształcenie się bardziej rozwiniętych form cywilizacji, dokonujące się pod silnym wpływem kultury Indii, przypada na początek naszej ery. Pierwszym znanym państwem (lub – co bardziej prawdopodobne – luźnym sojuszem kilku mniejszych) na terenie Kambodży było potwierdzone w chińskich kronikach królestwo Funan. Państwo to upadło najpewniej w połowie VI wieku. Za przyczynę upatruje się zagrożenie ze strony innego nowopowstałego kraju – Chenla, o którym jednak nie wiadomo zbyt wiele (Tully 8–14).

Na początku IX wieku Jayavarman II dał początek Imperium Khmerskiemu, nazywanemu również Angkor. W czasach swojej świetności rozciągało się ono na terenach dzisiejszej Kambodży, Laosu, Wietnamu, Tajlandii, a nawet Malesji. Religią państwową Khmerów, jak i zresztą wcześniejszego Funan, był przejęty z Indii hinduizm, zmodyfikowany jednak pod wpływem lokalnych wierzeń. Kres istnienia państwa Khmerów przyniosły tajske najazdy w XIV wieku, a przez następne lata Kambodża była zdominowana przez sąsiednie kraje – Tajlandię i Wietnam (Britannica).

W roku 1863 król Norodom podpisał z Francją traktat o przyjaźni, który rozpoczął okres francuskiego protektoratu. Francuzi stopniowo rozszerzali swoje wpływy i tak w 1884 roku Kambodża stała się francuską kolonią. W czasie II wojny światowej przeszła w ręce Japończyków, którzy jednak dopiero pod koniec wojny, w marcu 1945, obalili francuską administrację, a król proklamował niepodległość. Jednak już w październiku tego roku Francuzi ponownie objęli władzę. Khmerowie nie zaprzestali dążyć do uzyskania niepodległości i finalnie w 1953 roku Kambodża stała się niepodległa (Britannica).

Najbardziej znaczącym, a zarazem najkrwawszym epizodem w dziejach były rządy Czerwonych Khmerów z Pol Potem na czele w latach 1975–1979. W wyniku wprowadzenia ich radykalnej komunistyczno-nacjonalistycznej ideologii zamknięto szkoły, szpitale, zlikwidowano walutę i własność prywatną. Co więcej, skolektywizowano rolnictwo, niszczone dobytek kulturowy i naukowy. Ludzi wysiedlano z miast do rolniczych komun (*de facto* obozów pracy), miało to służyć zbudowaniu nowego społeczeństwa zgodnie z ich wizją. Mordowano wszelkich „wrogów systemu”, za których uznawano wykształconą część ludności. Powodem skazania na śmierć mogło być nawet noszenie okularów, co uznawano za domenę ludzi wykształconych. Liczba zamordowanych, jak i zmarłych w wyniku masowego głodu czy wyniszczającej pracy po 16 godzin na dobę jest trudna do oszacowania. Różne źródła podają 1 milion (Klein 169) lub bez mała 2 miliony (Cawthorne 208–209) do nawet 2,5 milionów ofiar, co stanowi około 1/3 ludności ówczesnej Kambodży. Kraj został zarówno społecznie, jak i gospodarczo spustoszony. Brakowało elektryczności, wody, żywności, nie funkcjonowały opieka medyczna, edukacja, transport ani banki, rozkładowi uległa struktura społeczna i więzy rodzinne (Panacheda 81). Skutki okresu rządów Czerwonych Khmerów są widoczne w sytuacji społecznej tego kraju do dzisiaj. Przykładowo słaby system edukacji jest konsekwencją nie tylko niskich nakładów budżetowych na ten cel, ale również wymordowania przez reżim większości wykształconych obywateli (Lizarazu 41).

Kres reżimowi Pol Pota położyła dopiero interwencja wojsk wietnamskich. W styczniu 1979 roku wietnamskie wojska zdobyły Phnom Penh, a Pol Pot wraz ze swoimi współpracownikami zbiegł na zachód Kambodży, gdzie prowadził z wiernymi mu żołnierzami walkę partyzancką. Zmarł w domowym areszcie w kwietniu 1998 roku. Nate Thayer, który przeprowadził z nim pod koniec życia wywiad, relacjonuje, że dyktator do końca życia nie okazał żalu za swoje czyny (Tully 194).

Sytuacja polityczna

Kambodża jest monarchią konstytucyjną, z ograniczoną rolą króla. Jest on głową państwa i spełnia obowiązki reprezentacyjne. Aktualnie na tronie zasiada Norodom Sihamoni, który piastuje tę funkcję od 2004 roku. Co ciekawe, władza króla

nie jest dziedziczna. Jest on wybierany dożywotnio spośród rodów królewskich przez Radę Tronu składającą się z najważniejszych polityków w kraju i patriarchów buddyjskich. Faktyczna władza wykonawcza spoczywa w rękach Królewskiego Rządu Kambodży z premierem na czele, który musi uzyskać wotum zaufania od Parlamentu (Sieracka 132–133). Funkcję premiera od 1985 roku niezmiennie sprawuje wywodzący się z Kambodżańskiej Partii Ludowej Hun Sen (Jelonek 298–308). Jest on aktualnie jednym z najdłużej sprawujących władzę polityków na świecie. Co więcej, słynie z niedemokratycznych metod działania, nie stroni od przemocy i grożenia śmiercią w swoich wypowiedziach publicznych wobec przeciwników politycznych (Adams).

Władza ustawodawcza w Kambodży powierzona jest dwuizbowemu parlamentowi składającemu się z izby niższej – Zgromadzenia Narodowego i izby wyższej – Senatu. Pomimo iż system partyjny określa się mianem wielopartyjnego, Zgromadzenie Narodowe jest w całości obsadzone przez Ludową Partię Kambodży, która zdobyła w ostatnich wyborach w 2018 roku wszystkie mandaty (Cambodia top court dissolves). Związane jest to z likwidacją największej opozycyjnej Partii Ocalenia Narodowego pod koniec 2017 roku. Członkowie jej zostali oskarżeni o spisek zmierzający do obalenia rządu, a partia decyzją sądu najwyższego została rozwiązana. Stanowi to przykład wykorzystywania przez Hun Sena aparatu władzy do eliminowania przeciwników politycznych. Wiceprzewodnicząca Partii Ocalenia Narodowego Mu Sochua po opuszczeniu kraju w obawie przed aresztowaniem określiła te wydarzenia jako „koniec prawdziwej demokracji w Kambodży” (Cambodia top court dissolves).

Konstytucja Kambodży w artykule 41 stanowi, że „obywatele kraju mają wolność wyrażania swoich poglądów, wolność w dostępie do informacji, wolność do publikacji i wolność zgromadzeń” (Konstytucja Kambodży). Organizacje zajmujące się monitorowaniem przestrzegania praw człowieka odnotowują w tej kwestii wiele naruszeń. Przykładowo Human Rights Watch w swoim raporcie podsumowującym 2020 rok podejmuje temat braku wolności słowa i łamania praw człowieka. Premier Hun Sen wykorzystuje pandemię COVID-19 w celu umacniania swojej władzy, represjonując przeciwników politycznych, aresztując uczestników protestów, aktywistów zajmujących się ochroną praw człowieka, opozycjonistów czy dziennikarzy. Również rząd zwalcza niezależne media, cofając licencje gazetom, stacjom telewizyjnym czy rozgłośniom radiowym. Powyższe działania oddalają Kambodżę od standardów świata zachodniego, powodując niechęć do współpracy ze strony partnerów europejskich czy USA z niezmiennym swoim podejściem rządem Hun Sena. W efekcie zacieśnia się współpraca kambodżańsko-chińska, czego przejawem jest aktywne uczestnictwo Kambodży w chińskiej inicjatywie Pasa i Szlaku. Do tego ChRL została najważniejszym zagranicznym inwestorem w Kambodży (Cambodia Events of 2020).

Raport z 2021 roku wskazuje, że pogarsza się przestrzeganie wolności obywatelskich. Wielu działaczy opozycji należących do wspomnianej wcześniej Partii Ocalenia Narodowego zostało zmuszonych w obawie przed aresztowaniem do emigracji. Rząd Kambodży przyjął prawo ograniczające wolność wypowiedzi w Internecie, dające mu możliwość monitorowania internautów i blokowania stron internetowych. Wysłano nawet urzędników do Tajlandii z prośbą o cenzurowanie członków opozycji mieszkających w tym kraju. Utrudniona lub nawet uniemożliwiona jest praca niezależnych dziennikarzy. Niezależne materiały dziennikarskie określane są mianem „fake newsów”, kraj znajduje się pod restrykcjami związanymi z pandemią, a dostęp do określonych obszarów objętych obostrzeniami mają jedynie media państwowe lub te, które uzyskały rządowe zaproszenie (Cambodia Events of 2020).

Sytuacja ekonomiczna

Wskaźnik rozwoju społecznego (HDI) Kambodży w 2019 roku był najwyższy w historii i wynosił 0,598, co dawało jej jednak bardzo niskie 144. miejsce (na 189 państw), plasując ją pomiędzy takimi krajami jak Kenia i Gwinea Równikowa. Pomimo że pozycja w rankingu obrazuje skomplikowaną sytuację w Kambodży, warto zauważyć jej dynamiczny rozwój. Jeszcze dwadzieścia lat temu wskaźnik HDI Kambodży wynosił 0,424. Dla porównania ówczesznie jedynie cztery państwa (Czad, Republika Środkowoafrykańska, Niger, Południowy Sudan) miały niższy HDI. Pozycja Kambodży jest również najniższą spośród krajów regionu – przykładowo Laos plasował się na 137. miejscu, Wietnam na 117., a Tajlandia na 79. Aktualnie od dwóch lat można zauważyć tendencję spadkową – wskaźnik z 2021 roku wynosi 0,593, co spowodowało spadek Kambodży na 146. miejsce (Human Development Reports).

Średnia długość życia mieszkańca kraju wynosi około 70 lat. Piramida wieku jest typowa dla krajów rozwijających się. Szeroka podstawa wskazująca dużą dzietność (wskaźnik dzietności wynosi ~2,5) z wąskim szczytem obrazującym mniejszy udział osób starszych. Widać w niej również wglębienie wieku 40–44 lata, wskazujące na silny ubytek ludności pokrywający się z latami rządów Czerwonych Khmerów. Drugie, jednak zdecydowanie mniejsze odchylenie przypada na ludzi w wieku około 22 lat. Mediana wieku wynosi 25,6 lat. W porównaniu z krajami sąsiadującymi ta wartość jest odległa, porównując ją z Tajlandią czy Wietnamem (około 40), za to bardzo bliska laotańskiej. Stosunkowo niski jest wskaźnik samobójstw. Wynosi on 5,5 na 100 tys. osób i jest najniższy wśród wszystkich krajów Półwyspu Indochińskiego. Oczekiwana długość edukacji jest na niskim poziomie (11,5 roku). Podobna dla chłopców (11,9) i dziewczynek (11). Statystyką zwracającą uwagę, a wynikającą m.in. z masowego wysiedlania ludności miast w latach 70. ubiegłego wieku, jest wskaźnik urbanizacji. W Kambodży wynosi on 23,8%, co w porównaniu

do Laosu i Wietnamu (35–36%) oraz Tajlandii (ponad 50%) jest wynikiem bardzo niskim (Human Development Reports).

Według danych Banku Światowego Kambodża doświadczyła intensywnego rozwoju gospodarczego związanego z eksportem produktów tekstylnych oraz turystyką i była jednym z najszybciej rozwijających się krajów w XXI wieku. W latach 1998–2019 średni roczny wzrost PKB wynosił 7,7%. Pandemia COVID-19, wraz ze związanymi z nią krajowymi obostrzeniami, jak i sytuacją w handlu międzynarodowym, diametralnie zmieniła sytuację. W 2020 roku w Kambodży odnotowano regres na poziomie 3,1%. W następnych dwóch latach gospodarka podniosła się po pandemii, natomiast tempo wzrostu pozostaje niższe niż w czasach przed pandemią i oscyluje w granicach 4–5% (World Bank).

Rząd Kambodży aktualnie definiuje ubóstwo, wyznaczając granicę 2,70 USD dziennie na osobę. Zgodnie z nowo przyjętymi kryteriami, poniżej tego pułapu żyje 18% społeczeństwa. Ubóstwo dotyczy przede wszystkim mieszkańców obszarów wiejskich, gdzie doświadcza go ponad 22% ludności. Na obszarach miejskich wskaźnik ten wynosi 12,6 %, a w samej stolicy jest najniższy (4,2%) (World Bank).

Wśród zalecanych reform Banku Światowego dla Kambodży wymienione zostały takie kwestie, jak utrzymanie wzrostu gospodarczego, zrównoważone zarządzanie bogactwami naturalnymi oraz podniesienie zarówno jakości, jak i dostępu do usług publicznych. Zwrócono także uwagę na braki w infrastrukturze, konieczność dywersyfikacji gospodarki oraz słaby poziom edukacji. Szacuje się, że dziecko urodzone w Kambodży mogłoby być dwukrotnie bardziej produktywnie, gdyby zapewniono mu dostęp do pełnej edukacji i lepsze warunki życia (World Bank).

Prawa dzieci

W biednych krajach, jak m.in. kraje Indochin, grupą ludności szczególnie narażoną na biedę i różnego typu niedogodności są dzieci. Pozarządowa organizacja Humanium, zajmująca się zwalczaniem przemocy wobec dzieci i zapewnieniem im lepszego bytu, wskazuje, że około 30% dzieci w Kambodży może żyć w ubóstwie. Poważnym problemem jest również dostęp do bieżącej wody. Szacuje się, że posiada go jedynie 16% mieszkańców wsi. Warto przy tym zwrócić uwagę, że to właśnie na wsiach żyje prawie 80% populacji (Sexual Abuse of Children).

Korzystając z informacji podawanych przez organizację UNICEF, możemy się dowiedzieć, że 50% dzieci w Kambodży doświadczyło przemocy fizycznej, czy to w domu, szkole czy w najbliższym otoczeniu, a co piąte dziecko – różnej formy napastowania seksualnego. Ten drugi problem szczególnie dotyczy dziewczynki, które poza traumą mogą w przyszłości mieć również problemy ze znalezieniem męża ze względu na to, że będą uważane za „wybrakowane”. Innym problemem, z którym możemy się spotkać, jest problem separacji rodzin. Szacuje się, że około

68% dzieci znajdujących się w placówkach opiekuńczych ma przynajmniej jednego żyjącego rodzica, a więc potencjalnie nie powinny się tam znaleźć. Niekiedy jednak rodzice oddają dzieci do sierocińców ze względu na brak możliwości ich utrzymania (UNICEF, Cambodia Child Protection).

Poważnym problemem są również przestępstwa seksualne. Szacuje się, że około 11% dzieci w wieku 12–17 lat mających dostęp do Internetu doświadczyło w sieci jakiejś formy napastowania seksualnego lub nadużyć, co daje liczbę około 160 tys. dzieci. Dane ankietowe pokazują, że same ofiary boją się takie incydenty zgłaszać, nie wiedząc, do kogo miałyby się udać. Silne jest wśród nich poczucie wstydu związane z tym, czego doznały, a w kulturze Kambodży tematy seksu stanowią tabu (UNICEF, New Report Estimates).

Za plagę należy uznać obecny w tamtym rejonie handel ludźmi. Jako łatwiejszą do uprowadzenia handlarze nierzadko wybierają nieletnią ofiarę. Miejscem, w którym mają oni ułatwione zadanie, jest przykładowo prowincja Svay Rieng, położona na południu kraju. Po pierwsze jest to nieduża prowincja na obrzeżach kraju, ze słabo rozwiniętą turystyką, co sprawia, że region ten nie przykuwa uwagi rządu i zewnętrznych obserwatorów. Stanowi miejsce leżące na szlaku przerzutowym, z jednej strony graniczy z Wietnamem, z drugiej zaś jest w pobliżu stolicy kraju, z którą połączone jest autostradą. Co więcej, cechuje się wyjątkowo niskim, 15% dostępem do edukacji. Niewydukowane dzieci, bez perspektyw na przyszłość stają się łatwym łupem dla handlarzy. Są porwane, ale też nierzadko same decydują się na udział w tym procederze, z uwagi na brak innych perspektyw życiowych (Marcinkowska 373).

Warto zwrócić uwagę na rozbieżność między powszechnym przeświadczeniem a rzeczywistością w kwestii przeznaczenia ofiar handlu ludźmi. W społeczeństwie panuje przekonanie, że ofiarami są młode dziewczyny, które następnie sprzedaje się do domów publicznych. Takie sytuacje oczywiście mają miejsce, jednak problem ten jest bardziej złożony. Domy publiczne nie są jedynym miejscem docelowym. Przykładowo bardzo częstym zjawiskiem jest wykorzystywanie dzieci do pracy, nierzadko przestępczej. Ze względu na łatwiejsze wzbudzenie litości u potencjalnych darczyńców używa się dzieci do zebrania czy wyłudzenia. Innymi formami są przemyt narkotyków czy drobne kradzieże. Dzieci nie wzbudzają takich podejrzeń jak dorośli, przez co mogą działać bardziej niepostrzeżenie. Co więcej, są zdecydowanie mniej narażone na odpowiedzialność karną czy odwet ze strony ofiary kradzieży niż dorosły przestępca, który potraktowany byłby w takiej sytuacji zgoła odmiennie (Marcinkowska 373).

Jakkolwiek według UNICEF problem handlu ludźmi związany z przestępstwami seksualnymi się zmniejszył, to proceder związany z przymusową pracą dzieci narasta. Szacuje się, że ponad 256 tys. mieszkańców Kambodży (co daje 1,65% mieszkańców kraju) żyje w warunkach, które należałoby określić mianem współczesnego niewolnictwa, z czego 75% padło ofiarą porwania (A Statistical Profile of Child Protection in Cambodia).

Zdarza się, że dzieci są „adoptowane” przez tzw. ojców chrzestnych. Osoba będąca takim „ojcem” zapewnia warunki bytowe dla dziecka oraz często całej rodziny, w tym także produkty luksusowe, jak chociażby konsole do gier czy telewizję, na które najuboższe rodziny nie mogłyby sobie pozwolić. Dlatego też wykorzystywanie nieletnich pozostaje bez reakcji czy nawet odbywa się za przyzwoleniem bliskich ofiary. Dużym wyzwaniem dla Kambodży jest problem pedofilii. Kraj ten jest „Mekką” dla przestępców seksualnych, zjeżdżają się oni z krajów sąsiednich, a nawet z odleglejszych stron świata. Uliczne gangi zatrudniają dzieci do prostytucji pod przykrywką choćby sprzedaży pamiątek w uczęszczanych przez turystów miejscach. Istnieje również rozwinięty przemysł pornograficzny (Marcinkowska 372–373 i 379).

Mimo że rząd stara się przeciwdziałać procederowi handlu ludźmi (choćby przyjęto w 1996 roku „Ustawę o zwalczaniu porwań, handlu i wykorzystywaniu ludzi”, na mocy której zarówno sprawca, jak i szeroko pojęci współnicy są zagrożeni karą do 20 lat pozbawienia wolności), to wszelkie starania napotyka poważne problemy. Po pierwsze brakuje pełnych danych, tj. rozróżnienia na płeć, wiek czy rodzaj aktywności ofiar, co utrudnia poznanie w pełni skali zjawiska. Niechęć jego nagłośnienia jest związana z obawą przed utratą zysków z turystyki, która w Kambodży jest bardzo rozwiniętym biznesem.

Drugim poważnym problemem jest słaby i nierzadko skorumpowany wymiar sprawiedliwości czy też brak przychylności organów ścigania (Marcinkowska 372). Co więcej, zdarzają się sytuacje, że rząd celowo zataja niektóre fakty. W 2018 roku świat obiegła informacja o aresztowaniu Ratha Rotta Monyego – tłumacza pracującego przy filmie dokumentalnym poświęconym handlowi dziećmi. Zatrzymany został on w Bangkoku, a następnie przewieziony do Kambodży pod zarzutem rozpowszechniania fałszywych informacji i szkalowania kraju. Ostatecznie skazano go na dwa lata więzienia, 11 grudnia 2020 roku wyszedł na wolność po odbyciu kary (Kongkea, Rott).

Kolejnym problemem utrudniającym zwalczanie tego procederu może być niechęć samych ofiar do składania zeznań. Z jednej strony kieruje nimi strach przed odwetem lub utratą źródła dochodu, z drugiej społeczne tabu zakorzenione w kulturze khmerskiej, niepozwalające głośno mówić o doznanych krzywdach oraz przekonanie o niskiej wartości życia (co Marcinkowska uznaje za kolejny skutek okresu rządów Czerwonych Khmerów). Ofiary nie chcą nikogo informować o przestępstwie, uważając to za przejaw swojej słabości. Zdarzają się także przypadki piętnowania ofiar przestępstw, mimo że większość obywateli uważa, iż nie powinno do takich procederów dochodzić (Marcinkowska 374, 380).

Niechęć do przyznania się do bycia ofiarą sięga jednak głębiej. Zdarza się nierzadko, że rodzina ofiary gwałtu, chcąc uniknąć wstydu, składa gwałtcielowi ofertę małżeństwa. Sytuacji tej nie pomaga fakt, że około 30% urodzeń nie jest rejestrowanych, w konsekwencji takie osoby mają bardzo utrudnione korzystanie z praw, które powinny im przysługiwać (Humanium).

Lukę powstałą przez niedbałość władz starają się wypełnić organizacje międzynarodowe i NGO-sy. Jedną z nich jest francuska Action Pour Les Enfants zajmująca się walką z wykorzystywaniem i molestowaniem nieletnich. Prowadzi ona szeroko zakrojoną działalność polegającą na zbieraniu informacji w celu nagłośnienia procederu oraz docieraniu do ofiar, udzielaniu im wsparcia zdrowotnego i pomocy prawnej, by doprowadzić do oskarżenia sprawców (Marcinkowska 381). Inną organizacją zajmującą się pomocą jest wspomniany wcześniej UNICEF. W akcjach podejmowanych przez tę organizację możemy znaleźć m.in. wspieranie rządu w prawodawstwie mającym polepszyć warunki bytowe i ochronę dzieci, zorganizowanie sprawniejszego systemu zbierania informacji o problemach, czy organizowanie szkoleń dla pracowników socjalnych z zakresu zdrowia, edukacji i prawa (UNICEF, Cambodia Child Protection).

W Kambodży widoczny jest też problem dotyczący sierocińców. W tym przypadku chodzi o nierówności, jakich doświadczają lokalne społeczności w dobie globalizacji. Ugruntowanie problemu dokonuje się w systemie edukacji, który odmawia przyjmowania dzieci „biednych, brudnych i niewychowanych, które zakłócałyby prowadzone lekcje”. W związku ze słabą sytuacją finansową dużej części rodzin kambodżańskich wiele osób nie ma dostępu do dobrych szkół. Przy tym w szkołach prowadzonych przez sierocińce edukacja jest na wysokim poziomie. Funkcjonują one na zasadach szkół prywatnych. Toteż wiele bogatych osób posyła tam swoje dzieci, a mogą to zrobić przekazując darowizny na rzecz instytucji. By jednak nie narazić się na nieprzychylność opinii publicznej, bardzo często darczyńcy zachęceni są do przekazywania środków na cele lokalne, takie jak budowa szkół czy placów zabaw, zamiast do samych placówek. Panuje przekonanie, że budowa szkół czy placów zabaw w sposób równy i sprawiedliwy wspomogą cele edukacyjne (Carpenter 124–137).

Oddzielne łazienki, dostosowane kuchnie, sypialnie czy nawet szafy to „luksusy”, którymi nie może pochwalić się duża część społeczeństwa, a które są dostępne w sierocińcach. Samo położenie placówek stanowi duży plus. Znajdują się one w większości na obszarach atrakcyjnych turystycznie, co w połączeniu z wysokim poziomem nauki języka angielskiego daje wychowankom duże szanse na znalezienie zawodu. Te właśnie przywileje budzą wśród lokalnych społeczności niechęć oraz swojego rodzaju odrazę do sierocińców. Krytyka ta bardzo negatywnie wpływa na dzieci. Właśnie z tego powodu sierocińce często otwierają się na lokalne społeczności, bywa, że dzieci z zewnątrz mogą tam zjeść posiłek, przyjść na lekcje angielskiego, czy zostać w obiekcie jak w swojego rodzaju przedszkolu. Działania te mają na celu zmniejszenie niechęci biedniejszych ludzi do sierocińców (Carpenter 124–137).

Stygmatyzacja sierot to rzecz, która z całą pewnością nie powinna mieć miejsca, dlatego walka z tymi uprzedzeniami jest ważnym aspektem pracy opiekunów. Nietety, oprócz sierocińców prowadzonych przez lokalnych mieszkańców, zdarzają się sierocińce, których właścicielami są obcokrajowcy. A te instytucje odrzucają rolę

społecznego łącznika i za zamkniętymi bramami pilnują bezpieczeństwa dzieci. Nie jest to w żadnym wypadku sytuacja naganna, lecz w okolicznych domostwach z całą pewnością ma to negatywny wydźwięk (Carpenter).

Zakończenie

Jak widać, sytuacja zarówno dzieci, jak i dorosłych, przede wszystkim z biednej części społeczeństwa, pozostaje trudna. Zła sytuacja ekonomiczna Kambodży, powszechne ubóstwo i aktualna sytuacja polityczna dotyczą ludności bez względu na wiek. Czynniki te przekładają się wprost na ciężką rzeczywistość najmłodszej części ludności kraju.

Dla dzieci dotkniętych ubóstwem, oprócz wynikających z tego ciężkich warunków życia i braku podstawowych dóbr, praca często staje się przymusem. Liczne są przypadki, gdy praca ta jest sprzeczna z prawem, niebezpieczna lub nielicująca z godnością człowieka. Dzieci w takiej sytuacji najczęściej żyją same, bez rodziców, którzy nie są w stanie ich wyżywić. Niekiedy dzieci stają się ofiarami porwania, a następnie żyją w skandalicznych warunkach, niczym niewolnicy.

Swój wpływ na teraźniejszość Kambodży ma też krwawa historia kraju. Mimo że od upadku reżimu Czerwonych Khmerów minęło 40 lat, wciąż widać skutki tego zbrodniczego reżimu. Z jednej strony są to gigantyczne szkody w gospodarce, które wyrządziła ich awanturnicza i przeideologizowana polityka, a z drugiej wciąż obecne traumy pokutujące w społeczeństwie, takie jak niechęć do mówienia o krzywdach i zaniechanie żądania zadośćuczynienia.

Sytuacja polityczna kraju i coraz mocniejsze konsolidowanie władzy w rękach premiera Hun Sena ma negatywny wpływ na wolności obywatelskie, wolność słowa i pluralizm polityczny. Władza wykorzystuje aparat państwowy do cenzurowania treści, które uznaje za nieprzychylnie dla siebie, a to utrudnia badanie, nagłaśnianie i zwalczanie problemów, takich jak m.in. handel dziećmi.

W ostatnich latach, mimo epizodu pandemicznego, który skutkował regresem gospodarczym kraju, widać tendencję wzrostową długości życia, zarobków i edukacji, ale będzie to proces długotrwały, który może przynieść owoce za kilka, a nawet kilkanaście lat. Staranne edukowanie społeczności od najmłodszych lat i dbałość o przestrzeganie praw najmłodszych wydaje się być ważnym, a nawet kluczowym elementem poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej kraju. Badania pokazują, że podnoszenie poziomu edukacji jest bardzo istotne dla rozwoju kraju. Pozostaje mieć nadzieję na to, że działania ludzi z zewnątrz, globalizacja, ale także wkład samych obywateli oraz rządzących z czasem przyniosą poprawę warunków bytowych w tym kraju¹.

¹ U. Wiśniewska, *Edukacja napędza wzrost*. Forbes. Web. 05.02.2022. <https://www.forbes.pl/opinie/poziom-edukacji-a-wzrost-gospodarczy/Orvyffc>

Bibliografia

- „A Statistical Profile of Child Protection in Cambodia”. UNICEF 2018. Web. 27.12.2021. <https://www.unicef.org/cambodia/media/711/file>
- Adams, B. „10,000 Days of Hun Sen”. *New York Times* 31.05.2012. Web. 05.02.2022. <https://www.nytimes.com/2012/06/01/opinion/10000-days-of-hun-sen.html>
- „Cambodia”. *Britannica*. Web. 15.10.2022. <https://www.britannica.com/place/Cambodia>
- „Cambodia Child Protection”. UNICEF. Web. 05.02.2022. <https://www.unicef.org/cambodia/child-protection>
- „Cambodia top court dissolves main opposition CNRP party”. *BBC News*. Web. 05.02.2022. <https://www.bbc.com/news/world-asia-42006828>
- Carpenter, K. „Using Orphanage Spaces to Combat Envy and Stigman”. *Children, Youth and Environments* 24.1 (2014): 124–137. <https://doi.org/10.7721/chilyoutenvi.24.1.0124>
- Cawthorne, N. *Tyrani i dyktatorzy. Prawdziwe historie*. Warszawa: Buchmann, 2013.
- Constitute Project. Web. 05.02.2022. https://www.constituteproject.org/constitution/Cambodia_2008?lang=en
- Human Development Reports. Web. 05.02.2022. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/KHM>
- Human Rights Watch. Web. 05.02.2022. <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/cambodia>
- Jelonek, A. *Kambodża*. Warszawa: Wydawnictwo Trio, 2008.
- Klein, S. *Najgroźniejsi dyktatorzy w historii*. Warszawa: Muza SA, 2008.
- Kongkea, B.R. „Rath Rott Mony Released from Prison”. *Khmer Times*. Web. 27.12.2021. <https://www.khmertimeskh.com/50792641/rath-rott-mony-released-from-prison/>
- Lizarazu, P.M. *The Deinstitutionalization of Children in Cambodia: Intended and Unintended Consequences*. Geneva: Graduate Institute of International and Development Studies, 2018.
- Marcinkowska, K. „Bezpieczeństwo społeczne we współczesnej Kambodży. Kwestia pedofilii i seksturystyki jako jeden z aspektów handlu dziećmi”. *Przegląd Strategiczny* 7 (2014): 371–383. <https://doi.org/10.14746/ps.2014.1.27>
- Michalak, A. „Pracował przy filmie o handlu dziećmi. Pójdzie do więzienia?”. *Rzeczpospolita* 14.12.2018. Web. 27.12.2021. <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art1587201-pracowal-przy-filmie-o-handlu-dziecmi-pojdzie-do-wiezienia>
- „New Report Estimates that 1 in 10 Cambodian Children Were Subjected to Online Sexual Abuse and Exploitation in the Past Year”. UNICEF. Web. 05.02.2022. <https://www.unicef.org/cambodia/press-releases/new-report-estimates-1-10-cambodian-children-were-subjected-online-sexual-abuse-and>
- „Sexual Abuse of Children”. Humanium. Web. 05.02.2022. <https://www.humanium.org/en/sexual-abuse-children/>

Systemy polityczne państw Dalekiego Wschodu. Red. P. Pacek, K. Rak. Siedlce: Rytm, 2019.

Tully, J.A *Short History of Cambodia From Empire to Survival*. Sydney: Allen & Unwin, 2005.

Wiśniewska, U. „Edukacja napędza wzrost”. *Forbes* 10.02.2022. Web. 05.03.2022. <https://www.forbes.pl/opinie/poziom-edukacji-a-wzrost-gospodarczy/0rvyffc>

World Bank. Web. 05.02.2022. <https://www.worldbank.org/en/country/cambodia/overview>

Przemysław Chorąży – student kierunku Studia azjatyckie na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego.